

Національний університет

водного господарства

та природокористування

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Національний університет водного господарства та
природокористування

Кафедра державного управління та місцевого самоврядування

668-49

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до практичних занять
з дисципліни «Політологічні аспекти державного управління»
для студентів спеціальності 8.15010002 «Державна служба»
денної та заочної, дистанційної форм навчання

Рекомендовано
методичною комісією
за спеціальністю «Державна
служба» протокол № 5
від 19 лютого 2013 р

Рівне – 2013

Методичні вказівки до виконання практичних занять з дисципліни «Політологічні аспекти державного управління» для студентів спеціальності 8.15010002 «Державна служба» денної та заочної, дистанційної форм навчання / А.Л. Черній – Рівне: НУВГП, 2013. – 38 с.

Упорядник: А.Л. Черній, к.п.н., доцент кафедри державного управління та місцевого самоврядування.

Відповідальний за випуск: М.П. Сорока, д. держ. упр., проф., завідувач кафедри державного управління та місцевого самоврядування.

ЗМІСТ

1. Тематика практичних занять.....	3
2. Вступ.....	7
3. Завдання до практичних робіт.....	7
Практичне заняття № 1.....	7
Практичне заняття № 2.....	11
Практичне заняття № 3.....	14
Практичне заняття № 4.....	18
Практичне заняття № 5.....	22
Практичне заняття № 6.....	25
Практичне заняття № 7.....	28
Практичне заняття № 8.....	32
Оцінювання знань студентів.....	35
Список рекомендованої літератури.....	36

© Черній А.Л., 2013

© НУВГП, 2013

1. ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Назва теми	годин
<p>Тема 1. Становлення політичної науки в сучасній Україні. Етапи становлення та розвитку політичної науки в Україні. Функції науки. Місце політичної теорії в системі знань про політику. Моделі та концепції як форми теорії. Риси політичної теорії та політології. Групи фундаментальних питань політичної теорії. Цілі та задачі політичної теорії. Кінцевий продукт політичної теорії – висновки та рекомендації. Функції політичної теорії.</p> <p><u>Основні поняття:</u> епістемологія, онтологія, норма, нормативна теорія, універсалії, концепція. Модель. Емпіричне знання, теорія.</p>	2
<p>Тема 2. Об'єкт політології в державній службі. Політика як окрема сфера суспільної діяльності. Політологія як наука, її об'єкт, предмет, зв'язок з іншими дисциплінами. Формування сучасної політичної науки в Україні. Спрямування державної служби на розв'язання проблем людини.</p> <p><u>Основні поняття:</u> політика; суб'єкт політики; об'єкт політики; види політики; функції політики; рівні політики; політологія; об'єкт політології; предмет політології; поняття та категорії політології; політична влада; закони та закономірності політології; методи та методологія політології; функції політології.</p>	2
<p>Тема 3. Політична система суспільства як взаємодія владних інститутів. Суть політичної системи суспільства. Структура і функції політичної системи. Становлення і розвиток політичної системи України.</p> <p><u>Основні поняття:</u> політична система суспільства; особливості та структура політичної системи; типологізація політичних систем; політичний режим; типи політичних режимів; функції політичної системи; критерії та фактори ефективності політичної системи; напрями формування та розвитку політичної системи.</p>	2

<p>Тема 4. Поняття і сутність влади. Структура, ресурси та види влади. Політична влада: сутність, характерні ознаки. <u>Основні поняття:</u> влада; підходи до визначення влади; аспекти влади; суб'єкт влади; об'єкт влади; ресурси влади; види влади; ознаки влади; рівні влади; політична влада; державна влада; ознаки політичної влади; засоби здійснення влади; форми реалізації влади; риси державної влади; вимоги до влади; функції політичної влади; форми і механізми політичної влади; легітимність; ознаки легітимності; делегітимізація політичної влади.</p>	<p>2</p>
<p>Тема 5. Політичний режим як державний устрій. Форми державного правління. Поняття політичного режиму. Типологія політичних режимів. Політичний режим в Україні. <u>Основні поняття:</u> держава; елементи держави; ознаки держави; функції держави; державні інститути; типологія держав; функції держави; державне правління; державний устрій; політичний режим; ознаки політичного режиму; типи політичних режимів; соціальна держава; правова держава.</p>	<p>2</p>
<p>Тема 6. Сутність та функціонування політичної система: взаємодія - з державною службою. Сутність держави і її місце в політичній системі суспільства. Форми державного правління і державного устрою. Політичний (державний) режим. Україна на шляху побудови правової держави. Основні концепції громадянського суспільства. <u>Основні поняття:</u> держава; елементи держави; ознаки держави; функції держави; державні інститути; типологія держав; функції держави; державне правління; державний устрій; політичний режим; ознаки політичного режиму; типи політичних режимів; соціальна держава; правова держава.</p>	<p>2</p>
<p>Тема 7. Сутність та особливості політичного менеджменту та маркетингу. Поняття політичного маркетингу та маркетингу. Вивчення громадської думки. Формування політичного іміджу. Маркетинг органів виконавчої влади та</p>	<p>2</p>

<p>місцевого самоврядування. <u>Основні поняття:</u> менеджмент; маркетинг; політичний менеджмент та маркетинг; громадська думка; держане правління; політичний імідж; виконавча влада; міське самоврядування.</p>	
<p>Тема 8. Політичні технології та антитехнології. Сучасні політичні технології. Девіантні технології. Створення іміджу. Антитехнології у політичній боротьбі: використання ЗМІ. <u>Основні поняття:</u> політичні технології; антитехнології; імідж; девіантні технології; техніки; рекламні технології; маніпулятивні технології; політичні цінності; політичний суперник.</p>	2
<p>Разом:</p>	20

2. ВСТУП

Дисципліна «Політологічні аспекти державного управління» є логічним продовженням вивчення попередніх дисциплін із політології, присвячених аналізу політичної думки від стародавніх часів і до кінця XIX ст. На сучасному етапі перехідного періоду в Україні гостро постає необхідність точного визначення змісту і характеру політики, політичних відносин і політико-управлінської діяльності з огляду на їх особливість у процесі становлення у країні нової соціальної системи. Спираючись на існуючу законодавчу базу, необхідно відзначити, що українське суспільство визначило ту роль політики, політичного управління, яку вони відіграють в організації процесу переходу України від тоталітарного до демократичного суспільства в умовах відсутності традиційного для розвинутих країн історичного часу, який вони мали у власному русі до висот сучасної цивілізації. Тому науково-практичні проблеми політичного управління в сучасних умовах, їхнє осмислення є одним з найактуальніших завдань вчених і політиків.

Мета викладання дисципліни: ознайомити слухачів з основними вимогами, завданнями та перспективами навчання в магістратурі державної

служби, дати їм орієнтири для самостійної роботи з навчальною літературою, посібниками, науковими роботами та нормативно-правовою базою, необхідною для вивчення предметів, які викладаються за період навчання в магістратурі. Допомогти сформувати навички та вміння, потрібні для успішного оволодіння спеціальністю «Державна служба». Розкрити роль політики й управління в житті суспільства, їх тісний взаємозв'язок та взаємодію між собою, поглибити базові знання з проблем сучасних політичних відносин та закономірностей управління й особливостей їх реалізації в політиці, а також механізмах легітимації влади, співвідношення їх легітимності та ефективності, доповнити та розширити знання про цінності і нормативні принципи політичного процесу, влади, держави, розкрити значення та роль політичної культури як фактору політичного управління. Сформувати вміння та навички практичного використання методів політичних наук для аналізу політичних процесів в Україні, особливостей здійснення управлінської діяльності в політично орієнтованому середовищі.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент має набути таких компетенцій: знати сутність, взаємозв'язок та взаємозумовленість політики, державного управління і влади, вміти застосовувати теоретичні знання в практичній управлінській діяльності, знати особливості політичного процесу в Україні, розуміти його основні тенденції, демонструвати розуміння поточних проблем і перспектив розвитку держави, а також призначення політичних наук, їх ролі у визначенні державної політики. Розуміти принципи функціонування політичної системи, політичну роль партійної системи, структур громадянського суспільства, які здійснюють вплив на формування та діяльність системи державного управління, вміти застосовувати знання щодо факторів політичного управління, закономірностей та механізмів політичної комунікації для налагодження постійного діалогу з суспільством, його політичними структурами та обов'язкової умови демократизації.

3. ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ РОБІТ

Практичне заняття № 1 Становлення політичної науки в сучасній Україні

План

- 1.1. Місце політичної теорії в системі знань про політику.
- 1.2. Моделі та концепції як форми теорії.
- 1.3. Риси політичної теорії та політології.
- 1.4. Функції політичної теорії.
- 1.5. Етапи становлення та розвитку політичних ідей, концепцій в Україні.
- 1.6. Сучасний стан політичних досліджень в Україні.

Мета: проаналізувати процес зародження та розвитку політичної думки в Україні, дати характеристику основним етапам формування політичних ідей, вивчити основні концепції політичної науки в Україні.

Норма часу (за навчальною програмою): 2 год.

Запитання та завдання для самоперевірки

1. Дайте визначення поняття «політика», причин її виникнення та розвитку.
2. Охарактеризуйте становлення публічної влади та розкрийте її значення в політиці.
3. Охарактеризуйте суб'єкт та об'єкт політики та як розкривається їх особливість у політичному процесі?
4. У чому полягає зміст політики? В яких видах може розкриватися політика?
5. Назвіть функції політики та рівні, на яких вона здійснюється.
6. Окресліть сферу політології. Що входить до проблем, які вивчає політологія?
7. Охарактеризуйте політологію як самостійну начальну дисципліну.

8. Які є погляди на існування законів та закономірностей політології?

9. Які методи існують притаманні політології? Яке їх застосування в умовах сучасного державотворення?

10. Які основні завдання стоять перед сучасною українською політичною наукою?

11. Проаналізуйте етапи становлення політичної науки в Україні.

12. Охарактеризуйте сучасний стан політології в Україні.

Основні поняття і терміни

Політика (гр. – мистецтво здійснювати спільні справи, керувати державою-полісом) – вид людської діяльності, пов'язаний із завоюванням та здійсненням державної влади.

Суб'єкт політики – це особи, соціальні групи, організації, інститути, які беруть участь у політичному процесі. До числа суб'єктів політики зараховують громадян, соціальні верстви, нації, народності, суспільно-політичні організації, держави, народ, суспільство в цілому.

Об'єкт політики – це відносини соціальних груп із питань, що є життєво важливими для них і для суспільства загалом, а також відносини між ними та державними інституціями.

Не претендуючи на істину в останній інстанції, з погляду необхідності забезпечення функціонування суспільної сфери в цілому пропонуємо виокремити такі провідні **види політики**: правову, економічну, соціальну і гуманітарну.

Функції політики – це основні напрями її впливу на суспільство.

В політології розрізняють три рівні існування політики: мега рівень охоплює світовий політичний процес у всіх його взаємозв'язках і опосередкуваннях, весь геополітичний простір, міждержавні відносини і міжнародну політичну проблематику. На цьому рівні аналізується діяльність міжнародних суб'єктів політики та використовуються загально філософські методологічні підходи. **Макрорівень** характеризує функціонування політики в національно-державному та регіональному масштабі. Об'єктом аналізу стають центральна і місцева влада. На цьому рівні застосовуються структурно-функціональний, системний, порівняльний, комунікаційний та інші методи дослідження.

Мікрорівень охоплює окремі організації-партії, профспілки, корпорації тощо. Це такий рівень аналізу політики, що є максимально наближеним до місцевого матеріалу, дозволяє проводити конкретні соціологічні дослідження і процедури: узагальнення статистичних даних, анкетування, контент-аналіз політичних документів (партійних програм, правових актів тощо).

Політологія – це наука, що вивчає політику, закономірності функціонування й розвитку політичної сфери суспільства та політичного життя в контексті виборювання, утримання контролю та функціонування політичної влади в суспільстві.

Об'єктом політології є все те, що відноситься до прояву політичного:

- політична сфера, особливості її функціонування і розвитку;
- політична дійсність, політичне життя особи й суспільства, політичні відносини;
- політичні ідеї, теорії і доктрини, проблеми, події, прогнози, технології політичних процесів.

Предмет політології – це є вивчення об'єктивних закономірностей світового політичного процесу, політичних відносин в окремих країнах і групах держав; відносини між класами, державами, націями, де головне завдання полягає в тому, щоб утримати, зберегти або завоювати владу; способи управління соціально-політичними процесами.

Влада – 1) форма особливих соціальних відносин, 2) здатність і можливість особи чи соціальної групи, інституту, організації тощо утверджувати свою волю певними засобами та каналами впливу на діяльність і поведінку людей, спільнот, 3) відносини між людьми, що передбачають командування одних і підкорення інших; 4) реальна здатність і можливість розпоряджатися ким-небудь або чим-небудь, вирішально впливати на долі, поведінку та діяльність людей за допомогою певних засобів: авторитету, волі, права, насильства і т. ін. Сутністю В. є відносини управління (керівництва), панування, підпорядкування, покори. Найважливішим видом є державна влада – реальна здатність держави утверджувати свою волю.

Закони та закономірності політології визначають сутність форм і методів організації політичних систем, їхню внутрішню спрямованість і взаємозумовленість.

Метод – це спосіб, шлях дослідження або пізнання, підхід, інструмент, яким користується певна наука для дослідження закономірностей і категорій, що становлять її предмет.

Методологія – це вчення про доцільність та необхідність дослідження об'єкту і предмету певної науки, логічно пов'язаною сукупністю методів, спеціальними засобами і процедурами на основі встановлених пізнавальних принципів.

Методологія політології є цілісна система логічно зв'язаних теоретичних, власне методологічних, методичних та організаційно-технічних процедур з метою отримання достовірних знань щодо природи, сутності, змісту, напрямків реалізації політики держав та значних соціальних сил, які використовують засоби політики, мають відповідні інституції для її проведення.

Функції політології це основні напрями її впливу на суспільство.

Тестові завдання для самоконтролю:

1. Політологія як самостійна навчальна дисципліна почала формуватись:

- а) у I половині XVIII ст.;
- б) на початку XIX ст.;
- в) у другій половині XIX ст.;
- г) після зруйнування Бастилії.

2. У якій країні була створена перша школа політичної науки?

- а) США;
- б) Німеччина;
- в) Франція;
- г) СРСР.

3. Що є предметом вивчення політології?

- а) політична культура;

- б) владні відносини;
- в) держава;
- г) все вищесказане.

4. Що із переліченого, є головною необхідною умовою існування демократичної політичної системи?

- а) виборність органів місцевого самоврядування;
- б) наявність політичних партій;
- в) обмежений в часі мандат на перебування при владі;
- г) вибори, які гарантують реальну можливість вибрати серед багатьох кандидатів.

5. Які із запропонованих дій є показником абсолютної підтримки населенням політичної системи суспільства?

- а) неучасть у виборах місцевих органів влади і управління;
- б) дотримання правил дорожнього вуличного руху;
- в) згода поставити свій підпис під якоюсь петицією (зверненням);
- г) ніщо з названого.

Рекомендована література: 1,2,3,4,5,7,8.

Тема № 2

Об'єкт політології в державній службі. Політика як окрема сфера суспільної діяльності

План

- 1.1. Політологія як наука, її об'єкт, предмет, зв'язок з іншими дисциплінами.
- 1.2. Суб'єкти та об'єкти політики.
- 1.3. Спрямування державної служби на розв'язання проблем людини.
- 1.4. Соціальні групи як основні суб'єкти та об'єкти політики.

Мета: з'ясувати і розкрити зміст найпоширеніших визначень предмета та об'єкта дослідження політології, проаналізувати

методи політології як напрями, шляхи і способи пізнання політики, охарактеризувати основні функції політології.

Норма часу (за навчальною програмою): 2 год.

Запитання та завдання для самоперевірки

1. Розкрийте сутність поняття «політологія».
2. Пояснити етимологію терміну.
3. Охарактеризувати соціальну орієнтацію українського суспільства.
4. Визначити основні етапи формування сучасної політичної науки в Україні.
5. Проаналізувати роль державної служби у розв'язанні проблем людини.
6. Визначити зміст і структуру політичної сфери суспільства.

Основні поняття і терміни

Політологія – це наука, що вивчає політику, закономірності функціонування й розвитку політичної сфери суспільства та політичного життя в контексті виборювання, утримання контролю та функціонування політичної влади в суспільстві.

Політика (гр. – мистецтво здійснювати спільні справи, керувати державою-полісом) – вид людської діяльності, пов'язаний із завоюванням та здійсненням державної влади.

Виконавча влада – сукупність державних органів, що здійснюють владно-політичні та владно-адміністративні функції.

«Влада авторитету» – вплив на людей, на їхні думки і поведінку авторитетних особистостей, організацій та органів через їх публічне визнання.

«Влада апарату» – фактично існуючий і нерідко дуже могутній вплив, який справляє на людей чи організацію державний апарат, тобто сукупність державних службовців, штатних працівників різних органів влади.

Державна влада – вища форма політичної влади, що спирається на спеціальний управлінсько-владний апарат і володіє

монопольним правом на видання законів та підзаконних актів, обов'язкових для всього населення.

Політолог – фахівець із вивчення сфери політичних відносин, політичної системи суспільства, питань внутрішньої й зовнішньої політики тощо, з діагностики прогнозування політичних процесів та управління ними.

Тестові завдання для самоконтролю:

1. **Як називається політична концепція, прихильником якої був М. Бакунін?**

- а) консерватизм;
- б) лібералізм;
- в) анархізм;
- г) націоналізм;
- г) інвайроменталізм.

2. **Прагнення до відособлення, спрямоване на створення самостійних держав чи національно-державних автономій:**

- а) ізоляціонізм;
- б) лібертаризм;
- в) сепаратизм.

3. **У різних політичних вченнях - форма держави, де правлять найкращі:**

- а) олігархія;
- б) меритократія;
- в) медіакратія;
- г) аристократія.

4. **Який тип політичної культури орієнтується на високу залученність до політичного життя:**

- водного господарства
та природокористування
- а) підданицький;
 - б) активістський;
 - в) патріархальний.

5. Яке політичне вчення проголошує своєю метою знищення держави й заміну будь-якого примусу вільною і добровільною асоціацією громадян:

- а) егалітаризм;
- б) анархізм;
- в) націоналізм;
- г) соціал-демократизм.

Тема № 3

Політична система суспільства як взаємодія владних інститутів

План

- 3.1. Суть політичної системи суспільства.
- 3.2. Структура і функції політичної системи.
- 3.3. Становлення і розвиток політичної системи України.

Мета: розкрити зміст поняття «система», визначити структуру та функції політичної системи; порівняти типи політичних систем за різними критеріями; проаналізувати проблеми становлення та реформування політичної системи України.

Норма часу (за навчальною програмою): 2 год.

Запитання та завдання для самоперевірки

- 1. Розкрийте сутність політичної системи та факторів, що її визначають.
- 2. Окресліть особливості політичної системи.
- 3. Охарактеризуйте класичну структуру політичної системи? Відобразіть її в умовах сучасної української держави.

4. Як класифікується політична система за типом суспільства?

5. Що таке політичний режим? Які класифікації політичних режимів ви знаєте?

6. Назвіть фактори, що забезпечують ефективність політичної системи на сучасному етапі її розвитку.

7. Охарактеризуйте особливості політичної системи України та напрямів її формування і розвитку.

8. У чому полягають головні проблеми формування в сучасній Україні демократичної політичної системи суспільства?

Основні поняття і терміни

Політична організація суспільства – інституціональна підсистема політичної системи суспільства, що складається з таких інститутів, як держава, політичні партії, політизовані рухи та громадські організації.

Система (грец. – ціле) – певна сукупність взаємопов'язаних елементів, що утворюють стійку цілісність, мають інтегративні особливості та внутрішні закономірності, притаманні саме цій спільності.

Політична система впорядкована, складна, багатогранна система державних і недержавних стосунків соціальних (суспільних та політичних) інститутів, що виконують певні політичні функції. Вона покликана відображати різноманітні інтереси соціальних груп, які безпосередньо або через свої організації і рухи роблять вплив на державну владу.

Політичний режим – сукупність характерних для певного типу держави політичних відносин, засобів і методів реалізації влади, наявних стосунків між державною владою і суспільством, домінуючих форм ідеології, стану політичної культури.

Авторитаризм (лат. – влада, вплив) – політичний режим, що характеризується зосередженням влади в руках однієї особи або обмеженої групи осіб, звуженням політичних прав і свобод громадян та їх суспільно-політичних організацій, жорсткою регламентацією їхньої активності, різким скороченням прерогатив та повноважень демократичних інституцій.

Олігархія (грец. – влада не багатьох) – політична О. – політичний режим, за якого вся влада належить певній відособленій

еліті, фінансова О., промислова О. – громадська сфера і соціальний прошарок, який є у ній панівним. Відповідно до закону Р.Міхельса у будь-якій добровільній організації з часом утворюється О. Вона захоплює владу в організації і влаштується у ній довічно. О. дбає лише про власні інтереси й використовує організацію для їх задоволення. Наслідок – потерпають співробітники, клієнти і партнери організації. Така ситуація згодом породжує конфлікт світоглядів, а іноді – й відверто ворожі акції саботажу.

Охлократія (гр. – юрба, натовп, влада) – термін, яким у Стародавній Греції позначали виродження демократії, внаслідок чого влада переходила до повсталого натовпу, який через неорганізованість не міг її втримати.

Плутократія (гр. – багатство, влада) – правління багатіїв (плутократів), які завдяки своїм капіталам контролюють владу.

Демократичні режими — це така форма державно-політичного устрою суспільства, в якій народ виступає джерелом влади на принципах рівності, свободи і солідарності. Зовнішніми ознаками демократичного режиму є багатопартійність, наявність представницьких органів, формальне визнання народу джерелом влади, визнання права всіх громадян на участь у формуванні органів державної влади, контроль за їхньою діяльністю, вплив на прийняття спільних для всіх рішень на засадах загального, рівного виборчого права і здійснення цього права у процедурах виборів, референдумів тощо, переважне право більшості при прийнятті рішень, чітке регламентування політичних процедур та процесів.

Авторитарні режими — це спосіб правління, оснований на владі авторитету, політико-правовій нерівності соціальних груп та прошарків суспільства, використанні насильства. Втім, авторитарні режими можуть будуватись як на базі авторитету звичаю, традиції (монархії), так і на авторитеті сили (диктатури). Зовнішніми ознаками авторитарних режимів є відсутність або формальний характер представницьких органів влади, відмова від принципу поділу влади, різний політико-правовий статус окремих соціальних груп, і в зв'язку з цим – нерівність (або взагалі відсутність) виборів, інколи – посилення ролі армії та інших силових структур. Різновиди авторитарних режимів: традиціоністські та модернізаторські; популістські, націоналістичні, корпоративістські, військові, авторитарно-бюрократичні.

Ліберальні режими – це така організація політичної системи, в якій влада держави обмежена сферою невід’ємних прав і свобод особистості. Це режим, в якому досить розвинутим є громадянське суспільство, різні самодіяльні громадянські ініціативи, тобто організації, які незалежні від держави, гарантуються основні права та свободи громадян.

Тоталітарні режими – це така політична система, яка намагається – заради тієї чи іншої мети – повністю (тотально) контролювати все життя суспільства в цілому і кожної людини окремо. Поняття «тоталітарна держава» вперше було застосоване італійським диктатором Беніто Муссоліні, причому в позитивному контексті. Тоталітарні режими почали активно вивчатись після Другої світової війни через злиденні явища фашизму, нацизму та сталінізму.

Тестові завдання для самоконтролю:

1. Яка з перерахованих ознак властива тоталітаризму?

- а) поділ влади;
- б) надання прав і свобод людині;
- в) вільні вибори;
- г) загальний поліцейський контроль і нагляд;
- д) багатопартійність.

2. Яка з перерахованих ознак властива демократичному режиму?

- а) реалізація принципу поділу влади на законодавчу, виконавчу, судову;
- б) домінування командних, адміністративних методів здійснення влади;
- в) терор, насильство, примус як методи правління;
- г) існування тільки однієї політичної партії;
- д) політичні права й свободи людини проголошуються, але реально не забезпечуються.

3. Яка з перерахованих ознак властива авторитарному режиму?

- а) реальне здійснення принципу поділу влади на законодавчу, виконавчу, судову;
- б) домінування командних, адміністративних методів здійснення влади;
- в) терор, насильство, примус як методи правління;
- г) існування тільки однієї політичної партії;
- д) загальний поліцейський контроль і нагляд.

4. Яка з наведених оцінок не відноситься до демократичних політичних режимів?

- а) всі демократичні режими дотримуються прав людини;
- б) всі демократичні режими допускають існування опозиції правлячим партіям;
- в) всі демократичні режими характеризуються поділом влади;
- г) всі демократичні режими ґрунтуються на президентській формі правління;

5. Які з перерахованих елементів не відносяться до політичної системи?

- а) політичні й правові норми;
- б) політичні партії;
- в) міжнародне співтовариство;
- г) політичні відносини.

Рекомендована література:5,7,8.

Тема № 4
Поняття і сутність влади

План

- 4.1. Поняття влади.
- 4.2. Структура, ресурси та види влади.
- 4.3. Політична влада: сутність, характерні ознаки.

Мета: проаналізувати сутність і зміст влади як соціального явища, визначити специфічні особливості політичної влади; простежити характер та тенденції функціонування влади на різних

етапах розвитку людської цивілізації; охарактеризувати проблеми влади в Україні.

Норма часу (за навчальною програмою): 2 год.

Запитання та завдання для самоперевірки

- 1 Розкрийте сутність політичної системи та факторів, що її визначають.
2. Окресліть особливості політичної системи.
3. Охарактеризуйте класичну структуру політичної системи? Водобразити її в умовах сучасної української держави.
4. Як класифікується політична система за типом суспільства?
5. Що таке політичний режим? Які класифікації політичних режимів ви знаєте?
6. Назвіть фактори, що забезпечують ефективність політичної системи на сучасному етапі її розвитку.
7. Охарактеризуйте особливості політичної системи України та напрямів її формування і розвитку.
8. У чому полягають головні проблеми формування в сучасній Україні демократичної політичної системи суспільства?

Основні поняття і терміни

Влада – 1) форма особливих соціальних відносин, 2) здатність і можливість особи чи соціальної групи, інституту, організації тощо утверджувати свою волю певними засобами та каналами впливу на діяльність і поведінку людей, спільнот, 3) відносини між людьми, що передбачають командування одних і підкорення інших; 4) реальна здатність і можливість розпоряджатися ким-небудь або чим-небудь, вирішально впливати на долі, поведінку та діяльність людей за допомогою певних засобів: авторитету, волі, права, насильства і т. ін. Сутністю В. є відносини управління (керівництва), панування, підпорядкування, покори. Найважливішим видом є державна влада – реальна здатність держави утверджувати свою волю.

Примусова влада

Ця влада є найбільш поширеною і спирається на загрозу застосування сили. Вона може бути як легітимною (від лат. *lēgitimus* – узгоджений з законом; законний; правомірний) так і

нелегітимною. До першої слід відносити тільки таку владу, яка добровільно приймається більшістю підлеглих, без спонукання до послуху шляхом погроз, утиску тощо. Індивіди сприймають таку владу виправданою, хоч шляхи й підстави виправдування і мотивація підкорення авторитетові влади можуть бути різними. Саме таким критеріям відповідає державна влада, котра на підставі загальноновизнаної правомірності (законності) може принагідно застосовувати силу. До другої можна віднести владу озброєного грабіжника, що примушує жертву віддати свій гаманець. Примусовість і в першому, і в другому випадку не означає, що люди завжди покірливі у напрямку тиску, насправді у них є можливість вибору: не підкоритись силі навіть з ризиком втрати свободи або й життя.

Психологічна влада

Вона зустрічається там, де людина діє в заданому напрямку під психологічним впливом, часто неусвідомлюваним. Це влада переконання та навіювання. При ефективному функціонуванні «психологічної влади» індивіди підпадають під процедуру «промивання мозку» і частіше за все не мають ніякої можливості вибору своєї поведінки, як у випадку примусової влади.

Економічна влада

Її основою є обмін товарами й послугами за взаємною осмисленою згодою. Індивіди приймають умови взаємообміну, підкоряються їм з огляду на особисту вигоду. Однак відомо, що при обміні вихідні позиції його учасників можуть бути далеко нерівними і тоді одні групи або індивіди мають змогу диктувати умови обміну іншим, ставлячи їх у невігідне становище і тим самим здобуваючи ту саму економічну владу.)

Структура влади - це ті компоненти, без яких вона не відбувається. Такими є її суб'єкт, об'єкт, підпорядкування об'єкту, джерела і ресурси влади.

Джерелом влади суб'єкта (владна першооснова) може виступати його сила, краса, багатство, авторитет.

Суб'єкти політичної влади мають багаторівневий характер: її первинний рівень виражений індивідами, вторинний - політичними організаціями, суб'єкти більш високого рівня - політичні еліти і лідери.

Ресурси влади являють собою все те, що може бути використане для впливу на інших, що підвищує потенціал і силу впливу суб'єкта влади. Існують відкриті і приховані типи впливу.

Політична влада – реальна здатність соціальної спільноти та індивіда до вияву своєї волі у політиці на основі осмисленого політичного інтересу і сформованих політичних потреб.

Легітимність – обов'язкова ознака цивілізованої влади, визнання громадянським суспільством і світовою співдружністю її правомірності.

Легітимність політичної влади – це форма її підтримки, виправдання правомірності застосування і здійснення правління державою або окремими її структурами й інститутами.

Тестові завдання для самоконтролю:

1. Який зв'язок між політикою й владою?

- а) політика — мета і засіб влади;
- б) влада — мета і засіб політики;
- в) політика й влада не мають нічого спільного;
- г) політика й влада повністю збігаються.

2. Наука про владу називається:

- а) партіологією;
- б) біхевіоризмом;
- в) кратологією;
- г) ідеоократією.

3. Форма правління, при якій політична влада перебуває в руках глави церкви, духовенства називається:

- а) медіакратією;
- б) кратологією;
- в) теократією;
- г) геронтократією.

4. Що таке легітимність влади ?

- а) характеристика стабільності влади;
- б) достатній рівень політичної культури панівного класу;
- в) миролюбна зовнішня політика держави;

- г) відповідність дій політичної еліти законам даної держави;
- д) характеристика відносин маси громадян або підданих до влади.

5. Юридичне обґрунтування законності політичної влади називається:

- а) традиційне панування;
- б) легальність;
- в) легітимність;
- г) медіакратія.

6. Для чого використовується принцип поділу влади?

- а) для запобігання кризи влади;
- б) з метою запобігання тиранії;
- в) як інструмент руйнування держави;
- г) для досягнення консенсусу;
- д) для підвищення ефективності функціонування політичної системи.

7. Один з типів легітимного панування, що характеризується відношенням до політичного лідера як до вищої надординарної істоти — це:

- а) харизматичне панування;
- б) різновид раціонального панування;
- в) легальне панування;
- г) традиційне панування.

Рекомендована література: 1,2,3,4.

Тема № 5

Політичний (державний) режим як державний устрій

План

- 5.1. Форми державного правління
- 5.2. Поняття політичного режиму
- 5.3. Типологія політичних режимів
- 5.4. Політичний режим в Україні

Мета: розкрити поняття, сутність політичних режимів, порівняти типи політичних режимів за різними критеріями; виявити закономірності трансформації політичних режимів; дати характеристику політичного режиму України, виявити особливості.

Норма часу (за навчальною програмою): 2 год.

Запитання та завдання для самоперевірки

1. Назвіть і дайте коротку характеристику форм державного устрою різних країн.
2. Охарактеризуйте ознаки різних типів політичних (державних) режимів.
3. У чому полягає особливість соціальної держави?
4. Яких змін потребує Україна на шляху побудови правової держави?

Основні поняття і терміни

Глава держави – особа, яка формально або реально посідає найвище місце в системі державних інституцій.

Демократична держава – тип держави, в якій верховна влада належить народові і в якій державні соціально-політичні інститути забезпечують населенню широкі громадянські права та участь у вирішенні загально народних справ.

Держава – суверенна політико-територіальна організація влади певної частини населення в соціально неоднорідному суспільстві, що має спеціальний апарат управління і примусу, а також здійснює керівництво загальносуспільними справами. За характером функціонування політичних інститутів виділяють – авторитарні, демократичні (правові), тоталітарні тощо; за формою правління – монархія, республіка; за державним устроєм – конфедерація, федерація, унітарна.

Державний апарат – особлива система органів та установ, котрі здійснюють функції державної влади (тобто функції управління, регулювання та контролю).

Конфедерація (лат. – спілка, об'єднання) – союз суверенних держав, які зберігають незалежність, об'єднаних для досягнення певних спільних цілей.

Правова держава – держава, в якій усі дії її органів і посадових осіб здійснюються на засадах конституційності та законності, а самі вони є підконтрольні незалежним судам.

Соціальна держава – держава, що прагне до забезпечення кожному громадянину вігідних умов існування, соціальної захищеності, співучасті в управлінні виробництвом, гарантії однакових можливостей для самореалізації й особистості.

Суверенітет держави (франц. – самостійність, верховна влада) – стан незалежності державної влади від будь якої іншої влади, який полягає у її праві та здатності самостійно, без втручання іншої держави, керувати своїм внутрішнім і зовнішнім життям.

Форма держави – сукупність найзагальніших її ознак, зумовлених інституціональними, територіальними і функціональними способами організації влади.

Федерація (лат. – союз, об'єднання) – складне державне утворення, до складу якого входять інші держави, що є суб'єктами федерації.

Тестові завдання для самоконтролю:

1. Кращою формою держави М. Драгоманов вважав:

- а) імперію;
- б) федерацію;
- в) конфедерацію;
- г) унітарну державу.

2. Яку з наведених нижче форм держави вважав найбільш прийнятною Платон?

- а) аристократія;
- б) тимократія;
- в) олігархія;
- г) демократія;

3. Хто із учених стародавнього світу виділяв правильні і неправильні форми держави?

- а) Конфуцій;
- б) Сократ;

- в) Платон;
- г) Аристотель.

4. Хто з названих учених вніс вагомий внесок у створення й розвиток теорії держави та її абсолютної влади?

- а) Н. Макіавеллі;
- б) Т. Гоббс;
- в) Ш. Монтеск'є;
- г) К. Маркс.

5. Яка з названих ознак не входить до визначення держави:

- а) територія;
- б) суверенітет;
- в) ідеологія;
- г) влада;
- д) населення.

6. Україна є:

- а) унітарною державою;
- б) федерацією;
- в) конфедерацією;
- г) автономією.

7. Виберіть правильну відповідь: форма державно-територіального устрою — це:

- а) правовий статус особистості;
- б) принципи організації вищих органів влади;
- в) принципи організації, повноваження й взаємодії між центром і територіями.

Рекомендована література: 1, 3,4,5.

Тема № 6

**Сутність та функціонування політичної системи:
взаємодія з державною службою**

План

1. Сутність держави і її місце в політичній системі суспільства.
 2. Форми державного правління і державного устрою.
- Політичний (державний) режим.

3. Україна на шляху побудови правової держави.

4. Основні концепції громадянського суспільства.

Мета: розкрити сутність політичної системи у контексті взаємодії з державною службою, проаналізувати особливості даної взаємодії в Україні.

Норма часу (за навчальною програмою): 2 год.

Запитання та завдання для самоперевірки

1. Назвіть і дайте коротку характеристику форм державного устрою різних країн.

2. Охарактеризуйте ознаки різних типів політичних (державних) режимів.

3. У чому полягає особливість соціальної держави?

4. Яких змін потребує Україна на шляху побудови правової держави?

Основні поняття і терміни

Держава - це основний інститут політичної системи суспільства, що здійснює управління суспільством, охорону його політичної і соціальної структури на основі права за допомогою спеціального механізму (апарату).

Монархія - форма правління, при якій верховна державна влада належить одній особі, що посідає свою посаду в установленому порядку престолонаслідування.

Абсолютна монархія - форма правління, при якій державна влада одноосібно здійснюється монархом.

Конституційна (обмежена) монархія припускає, що влада монарха обмежена якимсь представницьким органом, діючим на основі конституції.

Республіка - форма правління, при якій всі самі найвищі органи державної влади або обираються, або формуються загальнонаціональними представницькими установами.

Форма державного устрою - адміністративно-територіальна організація держави, а також система взаємостосунків центральних і регіональних органів влади.

Унітарна держава - найпоширеніший вид територіально-політичної організації. В такій державі:

існують загальні для всієї країни представницькі, законодавчі і судові органи, повноваження яких розповсюджуються на всю територію;

функціонує єдина система законодавства, єдина правова і грошова системи, єдине громадянство;

всі адміністративно-територіальні одиниці (області, округи, департаменти, провінції мають однаковий юридичний статус і не володіють якою-небудь політичною самостійністю, тобто не мають своїх законодавчих і зовнішньополітичних органів.

Федеративна держава - це добровільне об'єднання декількох самостійних державних утворень в єдину союзну державу (федераціями в даний час є 20 країн світу).

Конфедерація - форма міждержавного об'єднання, при якій держави – суб'єкти конфедерації утворюють постійний союз в цілях координації своєї діяльності в тих або інших сферах, повністю зберігаючи свою незалежність.

Тестові завдання для самоконтролю:

1. До функцій держави не входить:

- а) економічна;
- б) екологічна;
- в) оборона та охорона здоров'я;
- г) управління приватними підприємствами.

2. Що з переліченого не є об'єктом етнонаціональної політики?

- а) розселення етносів на території, на яку поширюється суверенітет держави;
- б) розвідування і використання природних ресурсів;
- в) соціально-економічні та політико-культурні взаємини етносів між собою та державою;
- г) стосунки етнічних груп, що проживають на території даної держави з їхніми етнородичами в других державах.

3. Який з названих факторів, що впливають на зовнішню політику держави, відноситься до групи факторів внутрішнього соціального середовища?

- а) особливості території;
- б) природні ресурси;
- в) структура державного апарата;
- г) блокова приналежність.

4. Який з названих факторів, що впливають на зовнішню політику держави, відноситься до групи факторів зовнішнього соціального середовища?

- а) економічний потенціал суспільства;
- б) демографічна структура суспільства;
- в) ступінь інтегрованості в систему міжнародних відносин;
- г) особливості території.

5. Який з названих факторів, що впливають на зовнішню політику держави, відноситься до групи геополітичних факторів?

- а) політична структура суспільства;
- б) загальний стан і тенденції розвитку системи міжнародних відносин;
- в) географічне положення країни;
- г) структура державного апарата.

6. До яких засобів зовнішньої політики варто віднести дипломатію ?

- а) політичних;
- б) економічних;
- в) військових;
- г) інформаційно-пропагандистських.

Рекомендована література: 2,3,5,7.

Тема № 7

Сутність та особливості політичного менеджменту та маркетингу

План

- 7.1. Поняття політичного менеджменту та маркетингу.
- 7.2. Вивчення громадської думки. Формування політичного іміджу.

7.3. Маркетинг органів виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Мета: розкрити сутність політичного менеджменту як інструменту управління політичними процесами; проаналізувати основні етапи і методи прийняття політичних рішень.

Норма часу (за навчальною програмою): 2 год.

Запитання та завдання для самоперевірки

1. Пояснити етимологію термінів: «політичний маркетинг» та «політичний менеджмент».
2. Охарактеризуйте ознаки громадської думки.
3. Визначити етапи формування політичного іміджу.
4. Проаналізувати маркетинг органів виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Основні поняття та терміни

Управління є цілеспрямованою дією на об'єкт з метою змінити його стан або поведінку у зв'язку зі зміною обставин. Управляти можна технічними системами, комп'ютерними мережами, автомобілем, конвеєром, літаком, людьми тощо.

Менеджмент є різновидом управління та означає управління людьми (працівниками, колективами працівників, рунами, організацією та ін.).

Менеджмент - це цілеспрямований вплив на колектив працівників або окремих виконавців з метою виконання поставлених завдань та досягнення визначених цілей.

Організація - це все, що стосується організаційної побудови об'єкта управління, його внутрішньої структурної ієрархії, конкретних завдань, повноважень і відповідальності підрозділів або окремих працівників.

Політичний менеджмент - це система управління політичними процесами; наука і мистецтво аналізу тенденцій політичного розвитку, передбачення його наслідків, вироблення рекомендацій для політичного керівництва та забезпечення їх реалізації в політичній практиці.

Маркетинг (англ. marketing) — це діяльність, спрямована на створення попиту та досягнення цілей підприємства через максимальне задоволення потреб споживачів.

Під **політичним маркетингом** розуміють сукупність форм, методів і технологій дослідження, проектування, регулювання та впровадження в суспільно-політичну практику тих чи інших настанов суспільної свідомості з метою завоювання ринку влади та утримання контролю над ним.

Імідж політичний — образ, що цілеспрямовано формується й покликаний справити емоційно-психологічний вплив на певних осіб з метою популяризації, політичної реклами і т.ін. Населення формує своє уявлення про політика не на підставі безпосередніх контактів, як при звичайному знайомстві, а на основі його символічних уявлень в межах суспільних комунікацій.

Місцеве самоврядування — право та спроможність органів місцевого самоврядування в межах закону здійснювати регулювання й управління суттєвою часткою суспільних справ, які належать до їхньої компетенції, в інтересах місцевого населення.

Тестові завдання для самоконтролю:

1. Державна служба є інститутом:

- а) державного управління
- б) політичного управління
- в) соціальним інститутом
- г) правовим інститутом
- д) організаційним інститутом

2. Ключову роль для використання політичного маркетингу в держслужбі грають:

- а) взаємодія державної служби з органами законодавчої влади
- б) взаємодія державної служби з органами судової влади
- в) взаємодія державної служби з органами муніципального управління
- г) реформування державної служби

д) зв'язку і взаємодії державної служби з політичними і громадськими акторами

3. Сучасний менеджмент – це:

- а) вміння об'їжджати коней
- б) управління людьми
- в) державне регулювання
- г) сімейні відносини
- д) управління в умовах ринку

4. Політичний менеджмент включає такі види діяльності як:

- а) лобіювання
- б) оподаткування
- в) приватизація
- г) націоналізація
- д) аудит
- е) імпічмент

5. До методів політичного менеджменту і маркетингу відносяться

- а) застосування насильства легітимного
- б) використання статусних ресурсів влади
- в) зміцнення авторитету державної влади
- г) нормотворчість

6. Відправним моментом становлення політичного маркетингу стало:

- а) зміна соціальної структури суспільства
- б) виникнення консалтингових структур
- в) поява комерційного маркетингу
- г) формування політичного ринку

Рекомендована література: 8,9.

Політичні технології та антитехнології

План

- 8.1. Сучасні політичні технології.
- 8.2. Девіантні технології.
- 8.3. Створення іміджу.
- 8.4. Антитехнології у політичній боротьбі: використання ЗМІ.

Мета: розкрити зміст поняття політична технологія, проаналізувати найбільш використовувані технології та анти технології, визначити їх роль та функції, зазначити специфіку виборчих технологій.

Норма часу (за навчальною програмою): 2 год.

Запитання та завдання для самоперевірки

1. Охарактеризувати сучасні політичні технології.
2. Навести приклади девіантних технологій.
3. Визначити етапи створення іміджу.
4. Проаналізувати роль антитехнологій у політичній боротьбі.

Основні поняття та терміни

Політичні технології (грец. techne — мистецтво, майстерність) — сукупність методів і систем послідовних дій, спрямованих на досягнення необхідного політичного результату.

Політична орієнтація (франц. orientation — звернений на схід, від лат. oriens – схід) – певні уявлення політичних суб'єктів про цілі, завдання діяльності політичних партій, політичного режиму, суспільства в цілому.

Девіантні технології – це засоби діяльності, що відхиляються від такого роду вимог. Саме девіантні технології в практичній діяльності називають чорними, тіншовими технологіями або антитехнологіям.

Створення іміджу – це свідоме конструювання тих чи інших якостей суб'єкта, що роблять його привабливим для громадськості і що дозволяють вирішити конкретне політичне завдання з його

участю (перемогти на виборах, підвищити легітимність влади тощо).

Імідж – це найважливіша форма політичного капіталу політичних суб'єктів і одночасно механізм його збільшення. Він є засобом налагодження діалогу з населенням та формою керування його настроями.

Політична реклама являє особливу складність для розробок через свій інтенсивний характер: в її межах необхідним є досягнення цілком конкретних результатів у стислі строки. **Політична реклама** є також максимально вільною в плані форми і змісту, отже, політична комунікація знаходиться в особливих умовах.

Політичний символізм - невід'ємна частина ідеології, політики, культури.

Тестові завдання для самоконтролю:

1. Стратегія активного і енергійного початку виборчої кампанії задовго до виборів отримала назву:

- а) стратегії швидкого фіналу;
- б) крейсерською стратегії;
- в) стратегії ривка;
- г) стратегії великої події.

2. Стратегія поступово збільшення темпу виборчої кампанії з розгортанням основної агітаційної кампанії на останньому етапі виборчої кампанії мала назву:

- а) стратегії швидкого фіналу;
- б) крейсерською стратегії;
- в) стратегії ривка;
- г) стратегії великої події.

3. Стратегія виборчої кампанії, заснована на проведенні декількох великих заходів з подальшим їх висвітленням у засобах масової інформації отримала назву:

- а) стратегії швидкого фіналу;
- б) крейсерською стратегії;
- в) стратегії ривка;
- г) стратегії великої події.

4. Стратегія виборчої кампанії, заснована на рівномірному розподілі рекламного часу в ЗМІ впродовж всієї виборчої кампанії отримала назву:

- а) стратегії швидкого фіналу;
- б) крейсерською стратегії;
- в) стратегії ривка;
- г) стратегії великої події.

5. Основним змістом інформаційного етапу передвиборної рекламної кампанії виступає:

- а) формування установки голосувати за кандидата;
- б) формування та підвищення рейтингу особистої привабливості кандидата;
- в) формування сприйняття кандидата як «свого»;
- г) формування та підвищення рейтингу впізнаваності кандидата.

6. Основним змістом спонукає етапу передвиборної рекламної кампанії ви ступає:

- а) формування установки голосувати за кандидата;
- б) формування та підвищення рейтингу особистої привабливості кандидата;
- в) формування сприйняття кандидата як «свого»;
- г) формування та підвищення рейтингу впізнаваності кандидата.

7. Яка з наведених форм реклами передвиборчої кампанії не відноситься до прямої:

- а) зовнішня реклама;
- б) кампанія «від дверей до дверей»;

- в) позитивні висловлювання авторитетних осіб про кандидата;
- г) участь кандидата в прес-конференції?

Рекомендована література: 3,5, 9.

4. ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ

Оцінювання результатів *поточної роботи*(завдань, що виконуються на практичних, семінарських, лабораторних, індивідуальних заняттях та консультаціях, результати самостійної роботи студентів) проводиться за такими критеріями:

Розрахункові завдання, задачі, лабораторні роботи (у % від кількості балів, виділених на завдання із заокругленням до цілого числа):

0% – завдання не виконано;

40% – завдання виконано частково та містить суттєві помилки методичного або розрахункового характеру;

60% – завдання виконано повністю, але містить суттєві помилки у розрахунках або в методиці;

80% – завдання виконано повністю і вчасно, проте містить окремі несуттєві недоліки (розмірності, висновки, оформлення тощо);

100% – завдання виконано правильно, вчасно і без зауважень.

Ситуаційні вправи, конкретні ситуації та інші завдання творчого характеру (у % від кількості балів, виділених на завдання із заокругленням до цілого числа):

0% – завдання не виконано;

40% – завдання виконано частково, висновки не аргументовані і не конкретні, звіт підготовлено недбало;

60% – завдання виконано повністю, висновки містять окремі недоліки, судження студента не достатньо аргументовані, звіт підготовлено з незначним відхиленням від вимог;

80% – завдання виконано повністю і вчасно, проте містить окремі не суттєві недоліки не системного характеру;

100% – завдання виконано правильно, вчасно і без зауважень.

Підсумкові оцінки з навчальної дисципліни «Політичні аспекти державного управління»

виставляються студентам за сумарною кількістю набраних балів, отриманих в результаті поточного контролю.

Позитивні оцінки виставляються тільки тим студентам, які виконали всі види навчальної роботи, передбачені робочою програмою навчальної дисципліни і набрали за результатами поточного контролю не менше 60 балів.

5. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

ОСНОВНА:

1. Андрущенко В., Горlach М., Голоvченко Г., Жиленкова І., Жиленков В. Політологія: наука про політику: Підручник для вищої школи / В.Кремень (ред.), М.Горlach (ред.). — 3. вид., виправ. та доп. — К.; Х. : Єднорог, 2001. — 640с.
2. Антоненко В. Г., Бабкін В. Д., Бабкіна О. В., Бебик В. М., Головатий М. Ф., Горбатенко В. П. Політологія: підручник / Ольга Володимирівна Бабкіна (ред.), Володимир Павлович Горбатенко (ред.). — 3-тє вид., перероб., доп. — К. : Академія, 2008. — 567с.
3. Горlach М. І. Політологія: наука про політику: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / М. І. Горlach, В. Г. Кремень. — К. : ЦУЛ, 2009. — 836 с.
4. Кухта Б., Теплоухова Н. Політичні еліти і лідери / Б. Кухта, Н. Теплоухова. — Львів: Кальварія, 1997. - 224 с.
5. Політична еліта: історія та теорія: навч. посіб. / Мандзій Л. С., Дашаківська О. Ю. ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. - Л. : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2009. - 364 с.
6. Політологія : підруч. / В. Г. Антоненко, В. Д. Бабкін, О. В. Бабкіна та ін. ; за ред.: О. В. Бабкіної, В. П. Горбатенка. — 3-є вид., перероб., допов. — К. : Академія, 2008. — 568 с.
7. Політологія : Навч.-метод. комплекс: Підруч. для студ. вищ. навч. закладів/ Ф.М.Кирилюк, А.Є.Конверський, В.Ф.Білик та ін; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка; За ред. Ф.М.Кирилюка. - К. : Центр навч. літ., 2004. - 697 с.
8. Райгородский Д.Я. Психология и психоанализ власти : Хрестоматия. Т.1 / Д.Я.Райгородский. - Самара : ИД "БАХРАХ", 1999. - 607 с.

9. Рудич Ф.М. Політологія : Підруч. для студ. вищ. навч. закладів / Ф.М.Рудич. - 2-е вид., стер. - К. : Либідь, 2006. - 478 с.
10. Шляхтун П.П. Політологія (теорія та історія політичної науки) : Підруч. для студ. вищ. навч. закладів/ П.П.Шляхтун. - 3-є вид., стер. - К. : Либідь, 2005. - 574 с.

ДОДАТКОВА:

1. Арістотель. Політика / Олександр Кислюк (пер.з давньогрецької, авт. передм.). — 2. вид. — К. : Видавництво Соломії Павличко "ОСНОВИ", 2003. — 239с.
2. Абетка українського політолога. Довідник. – К., 1997.
3. Арон Р. Демократия и тоталитаризм. – М., 1993.
4. Бауер О. Національне питання і соціал-демократія. – К.: Основні цінності, 2004 – 116 с.
5. Бжезінський Ф. Україна у геостратегічному контексті / Пер. з англ. А. Іщенко. – К.: ВД „Києво-Могилянська академія”, 2006. – 101 с.
6. Бебик В.М. Політологія для політика і громадянина / Міжрегіональна академія управління персоналом. — К. : МАУП, 2004. — 424с.
7. Гелей С.Д., Рутар С.М. Політико-правові системи світу: навч. посібник. — К. : Знання, 2006. — 668с.
8. Герасимчук Т.Ф., Киридон А.М., Троян С.С. Концептуальні основи теорії політики: навч. посібник / Рівненський ін-т слов'янознавства Київського славистичного ун-ту. — Рівне : Видавець Зень О.М., 2008. — 307с.
9. Жиро Т. Политология: пер. з польськ.. — Х. : Гуманитарный центр, 2006. — 428с.
10. Ісхакова Н.Г.. Політична соціалізація як складова демократизації сучасного суспільства: Автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.02 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка — К., 2006. — 19с.
11. Гаджиев К.С. Тоталитаризм как феномен XX века // Вопросы философии.– 1992. - № 2.
12. Гелів С.Д. Політико-правові системи світу: навчальний посібник. – К.: Знання, 2006. – 668 с.
13. Демократія: Антологія. -К.: Смолоскип, 2005. – 1105 с.
14. Дюверже М. Политические партии. Пер с фр. – М.: Академический проект: Парадигма, 2005. – 540 с.

15. Дитч Й. Образи тоталітаризму в Україні // Критика. – 2006. - №5. – С. 10-13.
16. Давид Р. Основные правовые системы современности: Пер. с франц. – М., 1988.
17. Дубович І. Країнознавчий словник-довідник. – Львів: „Панорама, 2003.
18. Основи демократії: Навчально-методичний комплекс / Черкаський держ. технологічний ун-т / Н.А. Поденщикова (уклад.). — Черкаси : ЧДТУ, 2006. — 164с.
19. Пауел Дж. Бінгем. Сучасні демократичні країни. Участь у політичному житті, стабільність і насильство / О.В. Христенко (пер.), В.К. Горбатько (пер.). — Х. : Каравела, 2004. — 288с.
20. Пахарев А.Д. Політичне лідерство: історико-політологічний контекст і сучасне становище: Автореф. дис... д-ра політ. наук: 23.00.02 / НАН України; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень — К., 2003. — 32с.

